

Ankica Oprešnik za grafiko, ki jo je plemenitila svojevrstna poezija. Na IV. mednarodni grafični razstavi sta poleg Rika Debenjaka prejela prvič odkupni nagradi tudi Janez Bernik in Vladimir Makuc. Oba avtorja sta bila nagrajena še na poznejših bienalih, in sicer: Bernik I. 1963 (premija), 1969 (velika premija), 1977 (odkupna nagrada), Makuc pa je dobil nagrado še leta 1963 (odkupna nagrada). Zaradi presenetljivo velikega števila nagrad in priznanj, ki so jih na vseh dosedanjih bienalih prejeli naši umetniki, lahko poleg teh, ki smo jih že našli, omenimo le še najpomembnejše. Na VI. mednarodni grafični razstavi je prejel nagrado za svoje grafike pretanjenih površinskih struktur srbski umetnik Stojan Čelić, na naslednji grafični razstavi leta 1967 pa je dobil priznanje bosanski grafik Dževad Hozo za svoje, z žlahtno domačo tradicijo muslimanske umetnosti nadahnjene in z individualno filozofijo prežete barvne akvatinte. Melodična, sugestivna igra barvnih oblik, likovni svet, ki je podrejen, izhaja zgolj iz lastnih zakonitosti in iz lastne logike, odkrivanje nešteti možnosti, ki jih ponuja sodobna grafična tehnika — sitotisk, so bistvene kvalitete grafičnih stvaritev, za katere si je slovenski slikar in grafik Andrej Jemec na XI. mednarodnem grafičnem bienalu prislužil premijo. Sodobna tehnologija in računalniška eksaktnost, ki pa ponujata, prenesena v medij grafične govorice, nešteto formalnih in vsebinskih možnosti, so elementi likovnega izražanja hrvaškega umetnika, predstavnika zagrebških »novih tendenc«, Vjenceslava Richterja; za svoje izjemne grafične stvaritve je Richter dobil na XII. bienalu premijo. Za svoje tehnično neoporečne, strukturalno bogate, fantazijsko razbohotene in s posebnim nostalgичnim občutjem obdane grafične liste si je na XIII. mednarodnem grafičnem bienalu »priborila« premijo tudi slovenska grafičarka Adriana Ma-

raž. Poleg omenjenih umetnikov so na vseh dosedanjih grafičnih bienalih prejeli odkupne nagrade tudi številni drugi naši grafiki. Razstava v Cankarjevem domu je imela namen, da nas spomni na vse te »zvezdne trenutke« naše grafične ustvarjalnosti; poimenovali bi jo lahko »antologijo najboljših sodobne jugoslovanske grafike«.

OSEBNE PREDSTAVITVE NAJBOLJŠIH V JAKOPIČEVEM RAZSTAVIŠČU

Relativna, kot domala sleherna nagrada, je tudi podeljena Velika premija dozda skoraj redno ustvarjala dva nasprotna si tabora: enega, ki je odobral odločitev mednarodne strokovne žirije, in drugega, ki ji je oporekal. Pogosto so bile izrečene besede, da se nagrade na ljubljanskem mednarodnem grafičnem bienalu podeljujejo prej velikim imenom kot pa za konkretna predložena grafična dela in da so nagrade našim umetnikom bolj ljubezniva gesta mednarodne žirije za naš trud in naše gostoljubje kot pa priznanje za resnično svetovno kvaliteto, skratka, da poteka vsa politika nagrajevanja na ljubljanskem mednarodnem grafičnem bienalu približno tako kot na drugih podobnih velikih likovnih manifestacijah, namreč po principu »daj — dam«.

Če si na razstavi v Jakopičevem likovnem razstavišču v Ljubljani »osvežimo« imena lavreatov vseh dosedanjih ljubljanskih grafičnih bienalskih prireditev, potem moramo priznati, da so med njimi res tudi avtorji, ki pomenijo danes največjo kvaliteto in avtoriteto v svetovnem umetnostnem merilu. Končno pa je tudi res, da si ljubljanski mednarodni grafični bienale kot največja tovrstna prireditev na svetu nikakor ne more dovoliti, da bi največja priznanja dodeljeval »neznamim talentom«. Takšna je pač žrtev,

če hočemo vzdržati enakopravni v razgibani in včasih do manj znanih neprizanesljivi svetovni likovni areni. Prav gotovo pa tudi obema našima umetnikoma dve najvišji priznanji nista bili podarjeni, o tem zgovorno pričajo tudi druga priznanja, ki sta jih poleg bienalskih avtorja prejela doma in v tujini. V prid objektivnosti pri podeljevanju nagrad govori tudi dejstvo, da je pri vsakokratnem bienalu nastopala mednarodna žirija v drugačnem sestavu, tako v bistvu ni bilo nevarnosti, da bi se uveljavljale kake stalne ali ponavljajoče se afinitete do določenih slogovnih usmeritev ali celo do določenih avtorjev. Prav zaradi tega so dobivali nagrade umetniki najrazličnejših smeri in najrazličnejših osebnih likovnih stališč in nazorov. Tako navsezadnje podeljene nagrade določenim avtorjem skoraj vedno odslikavajo tudi aktualno podobo svetovnega grafičnega trenutka, podobo, ki se lahko že v dveh letih, od enega do drugega bienala, temeljito spremeni.

Razstava v Jakopičevem razstavišču je bila povsem uspel poskus mini osebne predstavitve vseh dobitnikov Velike premije. Vsak od avtorjev je predstavljen s po več grafikami, nekateri med njimi so pokazali dela, za katera so prejeli nagrado, ali vsaj grafične liste iz tega obdobja, drugi pa so se predstavili s svojimi novjšimi stvaritvami. Poleg dobitnikov Velike premije so bili tu predstavljeni s po več grafikami še prejemniki Velike častne nagrade, med njimi je bila prav posebna pozornost posvečena Zoranu Mušiču, in sicer z majhno retrospektivo njegovih grafičnih stvaritev; Zoran Mušič, eden najbolj slavni v tujini živčih in delujočih slovenskih rojakov, je prejel to veliko priznanje na 14. mednarodnem grafičnem bienalu.

Zdaj pa k posameznim nagrajencem: na prvi mednarodni grafični razstavi — tako se je takrat bienale imenoval — je prejel Veliko premijo ameriški

umetnik Armin Landeck za svoje grafične motive vele mestnih vedut; Landeckove grafike nas po svoji izrazni moči, po učinkoviti igri svetlobe in senc, ki se pretakajo po gostočrtnih strukturah, po snopih črt, spominjajo na slavni Piranesijev ciklus »Ječ«. Armin Landeck je upodobil »asfaltno džunglo« res neponovljivo in likovno pretresljivo. Bakrorezi nosilca Velike premije II. mednarodne grafične razstave, Francoza Henrija-Georgesa Adama, so prava simfonija hladnih geometrijskih, ostrorobnih oblik, ki jih napolnjuje in notranje vizualno-čustveno razgibava pravo bogastvo črtnih struktur in rastrov; to je bil pač čas eksplozije fenomenov geometrijske abstrakcije in strukturalizma. K tem fenomenom sodijo tudi grafične stvaritve francoskega umetnika Pierra Soulagea; njegove grafike so dela, ki vsebujejo vrsto abstraktnih, monumentaliziranih »brez vsebinskih« znamenj, nekakšne kaligrafije, ki jo »telésno« napolnjuje mehko in drobno strukturizirano likovno tkivo, snov med rojevanjem in razpadanjem. Soulage je poleg tega, da je resnično velik slikar, tudi eden od pionirjev sodobne avantgardne grafične ustvarjalnosti. Z liričnimi in meditativnimi grafičnimi listi japonskega umetnika Yoza Hamaguchija, ki je prejel Veliko premijo leta 1961, se v bistvu prične strm vzpon japonskih grafikov, ki odslej naprej nastopajo na vseh bienalih kot ena vodilnih svetovnih grafičnih velesil. Hamaguchi je veliki čarovnik, je umetnik, ki je zmožni drobnim predmetom vsakdanjosti vdihniti vrednost kozmičnih razsežnosti; njegove barvne mezzotinte, v katerih prevladuje črnina, izžarevajo neubranljiv čar vzhodnjaške meditativnosti in poezije. Robert Rauschenberg je velik novator, tako na področju slikarstva kot grafike; njegovo genialno odkritje so stari, rabljeni klišeji, ki jih uporablja v brezštevilnih kombinacijah, in sicer tako, da ustvarja iz njih celote z

novimi likovnimi in vsebinskimi pomeni. Francoski umetnik Victor Vasarely, ki je prejel Veliko premijo leta 1965, je otrok sodobne tehnološke civilizacije. Njegove grafične stvaritve, ki so sestavljene v glavnem iz geometrijskih prvin, sestavljajo zanimive in optično udarne vizualne celote. Pravo nasprotje geometrijsko-strukturalističnim prijemom Victorja Vasarelyja pa so mehkobni, gestualni in kaligrafski »zapis«, leta 1967 nagrajenega španskega umetnika Antonia Tàpiesa. Prvo zmagoslavje naše grafike pomeni podelitev Velike premije slovenskemu umetniku Janezu Berniku; ta je bil na razstavi predstavljen z majhno retrospektivo svojih grafičnih dosežkov iz zadnjih dvajsetih let, vse od ciklusa strukturno izredno bogatih »pismenk« pa do najnovejših grafičnih listov, ki vsekakor pomenijo pravi revolucionarni prelom z vsemi tradicionalnimi grafičnimi prijemi; zanje bi lahko trdili, da prihajajo iz najgloblji plasti umetnikove miselnosti likovne zavesti.

Vpliv mogočnega medija dvajsetega stoletja — fotografije, je ena od odločujočih komponent v grafikah Kosukeja Kimure, ki je prejel Veliko premijo leta 1971. To so v grafično govorico prenesene fotografije velemestnih vedut, ki so obogatene še s posebnimi risarskimi intervencijami, tako da meja med risbo in fotografijo pogosto sploh ni določljiva. Grafike Kosukeja Kimure so nekakšen dnevnik današnjega trenutka, dnevnik, kjer se bliskovito vrstijo in prekrivajo dogodki z dogodki. Hrvaški grafik Miroslav Šutej je avtor izjemno izvirnih, gibljivih in komponibilnih grafik, ki jih sestavljajo živobarvni, črtnostrukturalno bogati in po svojem osnovnem bistvu geometrijski elementi. Za svoje izredno domišljene grafične stvaritve, ki razpirajo neomejene možnosti likovnega »igraja«, je Miroslav Šutej prejel, kot drugi jugoslovanski umetnik, leta 1973 Veliko premijo. Japonski grafik

Akira Matsumoto je na XII. bienalu prejel enako najvišje odlikovanje za svoje grafične liste, ki kažejo krajinske izreze, ustvarjene s pomočjo fotografije in pikčastega rastra. Avtor je na razstavi v Jakopičevem razstavišču dokazal, da je šel v svojih zanimivih raziskovanjih še naprej, skoraj v čisto abstrakcijo, pokazal nam je namreč svoje novejšje grafične kompozicije, ki so v bistvu seštevki raznobarnih pik, skoraj brez slehernega vsebinskega »ozadja«. Tudi v grafikah Tetsuya Node, ki je prejel Veliko premijo leta 1977, je kot motivna osnova fotografski posnetek, največkrat gre za prizore iz velemestnih ambientov, prometnih križišč in drugih komunikacijskih vozlišč. Kvalitete, ki odlikujejo Nodove grafike, se porajajo ob zapletenem in izvirnem postopku prenašanja fotografije v grafični odtis. Na naslednjih dveh bienalih sta obe Veliki premiji prejela umetnika iz Češkoslovaške, kar nam priča o izredno visoki kvalitetni ravni grafičnega ustvarjanja v tej socialistični deželi. Prvo Veliko premijo je prejela leta 1979 Adriana Šimotova za svoje grafične stvaritve v mešani tehniki, kjer je avtorica uporabila kombinacijo plastičnih obrisnih črt, drobnih pikčastih reliefov in še vrsto drugih, dokaj nenavadnih likovnih elementov; v motivnem pogledu pa so grafike Adriene Šimotove svojevrstna likovna interpretacija človeka in vsakdanjih predmetov, ki nas obdajajo. Človek, človek preteklosti in človek sedanjega časa, »čiste« likovne upodobitve človeka in spremne stare, orumenele fotografije so osnovna tematika tudi drugega, leta 1981 z Veliko premijo nagrajenega češkoslovaškega umetnika Jiřija Anderleta. Anderletove grafične stvaritve odlikuje izredna risarska kultura, avtor poseduje poseben smisel za kompilacijo vidnega in doživetega, vse to pa nenehno bogati še s svojo osebno likovno domiselnostjo in iznajdljivostjo. Premijo sta na 14. bienalu

prejela, britanski umetnik Green Alan za svoje črtno strukturno bogate kompozicije in japonski grafik Shoichi Ida za svoje dokaj nenavadne, z obeh strani tiskane, in tudi z lesorezom in sito-

tiskom kombinirane barvne litografije, na ročno izdelanem grafičnem papirju, ki že sam po sebi manifestira pravo bogastvo strukturnih draži.

FRANC ZALAR

»KONDORJEV« LET

Književnost

Že ob jubileju Kondorjeve knjižnice je bilo izrečeno nekaj bistvenih zapazanj in predvsem priznanj, vendar pa so na mestu kritični prebliski, ki ob uveljavljenem delu nikakor nočejo kakor koli zmanjšati dosežene stopnje te zbirke, pač pa le opozoriti na tisto, kar je bilo ponavadi zamolčano. Knjižnica Kondor (MK) zagotovo spada med zbirke, ki uživa ugled ustaljene edicije, širokega spektra v ponujenem izboru in ponavadi s premišljeno spremno besedo, opombami in slikovnimi dopolnitvami. Kljub dolgoletni navzočnosti in včasih kar izjemnim naslovom pa zbirka kritičsko ne naleti na tak odmev, kot bi ga dejansko zaslužila zaradi potrebe po širokem kritičkem informiranju, zaradi šolske naravnosti zbirke in ne nazadnje zaradi potrebe po objektivnem presojanju celote v okviru posameznih avtorjev in naslovov, kot tudi zavoljo programa. Posamezni kritičski odzivi na posamezna dela so pač dobrodošli, ne morejo pa nadomestiti sistematičnega spremljanja Kondorjevih zvezkov, kot bi bilo to potrebno. Tudi pričujoči zapis ne namerava vključiti celotnega gradiva zadnjih nekaj let, kar bi bilo za širši bralski krog verjetno utrujajoče, vendar pa se da opreti na značilne primere, ki dajejo zven Kondorjevi zbirki v takem ali drugačem pomenu.

Knjižnica Kondor po vsej zasnovanosti in usmerjenosti še vedno ostaja tisto berilo, ki je predvsem namenjeno srednješolski mladini, vendar pa ne le njej. Umestno je, da naglasim, kako me zanima prav »šolska perspektiva«

na to zbirko, pri tem pa mislim na široko zaledje uporabnikov od učiteljev do učencev. Kako razumeti — »ne le nje«? Menim, da od svoje zasnove in zgodnjih let pa do kasnejše ponudbe knjižnica Kondor ni izgubila primarne vloge: posredovati domača in tuja dela s področja pesništva, pripovedništva in dramatike, pa esejistike, kar je širše soskladno in bistveno dopolnjujoče pri šolskem delu, kar je tako rekoč nepogrešljiva sestavina bralne kulture skozi šolsko prizmo. Pa ne le to. Če je rečeno, da je lahko Kondorjeva knjižnica zanimiva, namenjena tudi drugim bralcem, ne smemo videti v tem le komercialni proizvod, ampak dejstvo, da lahko bralci v takem spektru najdejo dosti privlačnega, branja vrednega. Bržčas ne gre za dvotirnost pri programiranju, namreč to je za šolsko mladino, to za »druge« bralce, kajti tak aspekt bi (ne) hote naredil zarezo v namembnosti in specifičnosti Kondorja. Menim, da že osnovna konstanta vsakega zvezka Kondorja govori o specifični namernosti in namembnosti: prezentaciji avtorjevega dela sledi spremna beseda o literarnem delu, življenju in delu avtorja, opombe. Toda vse to je vendarle načrtovano kot spremno branje in hkrati študijsko gradivo za (pretežno) srednješolsko mladino, pri tem pa naj bi bila upoštevana raven njegove dojemljivosti, osnovna izobrazba in izobrazbena stopnja ter še marsikaj.

Začnimo pri izboru naslovov oziroma avtorjev. V razponu zadnjih let smo pretežno dobili dela, ki so bila nujno potrebna za take namene, kot jih Kondor v jedru ima. Za primere: I. Cankar: